

בְּקֶרֶת סְפָרִים

חיי נשואים, רומן מאת דוד פוגל. הוצאת „מצפה“ תר״ץ.

עם קריאת „חיי נשואין“ של דוד פוגל מתחנך אותו „משהו“, בלתי מודגש לכאורה, המעמיר את הרומן הזה בשורת היצירות הראויות לשמן והוא: רשט־חיים סמיר ובלתי פוסק, העובר בעלילה שגבורה הוא אחד מרבים ושמו: רורולף גורדויל. חיי הנשואין של אותו האיש הם הנושא לרומן והם המעלים את גורדויל למדרגת גבור—לאיש־המרכו בו. בוונה העיר חי האיש בזמן שלאחרי המלחמה. מטבעו הוזה, משורר, הנושא בלבו אהבה וחמלה לברות ולכל יצור אחר הנושם אויר תחת שמירה. חולם בהקיץ רואה הוא את העולם מתוך אספקלריה בהירה, אם כי מהותו מע־רפלה במקצת, נוטה להסתכלות פנימית וחשום.

לכאורה אין בזה משום „יוצא מן הכלל“. בעיר המיליונים ודאי מצויים

רבים כמוהו ולא היה אולי מופיע לפנינו כמרכו במסכת־חיים אלמלא המקרה שהיה בו כאילו מן ההכרח: ערב אחר פוגש אותו גורדויל באתר מתעיותיו האפלות, כשהוא משרך דרכו ללא מטרה, את האשה תיאה, ובאותו הרגע נחתך גורלו. ליד שולחן בית הקפה, בו הכיר בראשונה את תיאה, העלסתה חוקפה ששערות בהירות כעין התבן לה והמצודרת מיד את לבי ההוזה והתועה, נחרץ פסק דינו. גורדויל אינו יותר אחר מני אלף, הוא הנהו גבור ההולך לשרות עם גורלו, אם כי מאותו הרגע איבד את עולמו. הוא „כפות“, נקלע בכף הקלע של גורל זד ומוזר ונפשו תוהה בעולם של חמוסים בלי אחיזה כל שהיא, בלי ראות והקשב את אשר מסביבו הולך האיש ה„כפות“ מרחי אל דחי. כת דחוף חיצוני, שהתוה מסביבו מעין כעגל קסמים ללא מוצא, והמאלצחו להשמע לו בעל כרחו. פרשת תלאות אחת הם „חיי נשואין“ אלה, מלאה תקוות מדומות

סבעית. הפרקים המעולים ברומן הם: «שטינהוף» בספר הראשון, «ההריון» בשני ו«מות הילד» בשלישי. גם בית המחסה לעניים מתואר בריאליזם כבושה ללא כל הוספה וגון ומשאיר שריטות בלב הקורא. צפית מחנה החלכאים למעט התבשיל ולמחסה מורגשת למדי. ספור שכנו של גורדויל הבא באותו הפרק מחליש במקצת את הרושם, הוא בא כאילו לבאר, אבל דוקא צמצום התיאור הוא האופיני בפרק זה.

נקודת הרמה ביומן הוא בלי ספק מותו של מרשין. פרשת ענויי גורדויל אחרי מות הילד על כל נאמנות תאוריה אינה מגיעה לרמת המומנש ההוא. בחלק הראשון נתקלים לפרקים באי-יציבות הסגנון, מה שאין כן בשאר החלקים, השני וגם השלישי, שסגנונם שלם ביותר.

כאז הנסיון ב«צל» של גנסין לא זכינו להרבה יצירות שערכם האמנותי והא נכר. יצוין הפעם אחד ממצני היצירה הטהורה, האמתית.

ג.

ואכזבות הבאות בעקבותיהן, המעבירות אותו על דעתו, ודוחפות אותו לאחרונה לאותו המעשה הססמן את סוף הגבול שהתווה הגורל. —

אז כל זה תאר דוד סוגל באמנות ובמדה אנושית. מסכת החיים והמסיבות נקיות מתוספת כל שהיא, העלולה לפגום ביצירה אמנותית: הנה גורדויל מורע היהודים הוא, אבל יהדותו אינה בולטת ואינה חשובה כל עיקר, כשם שלא באה לידי הדגשה יתרה נצרותה של תיאה, אף איננו דוגמה למוסר השכל אלא: איש עם גורלו. אחד מאלה, שבאם תכבד עליהם יד הגורל סופם להיות כפותים, משועבדים, חרשים וסמויים. גורדויל נתקל בשולי הנצח, נגרר אחריהם והגנו רואים אותו בארוריו, במלחמתו עם כחות נעלמים העולים על כוחותיו הוא. הוא, גורדויל, הנהו האיש העלול להיות קרבן כזה: «נופשה» לפי מותו וכיוון רוחו לנפילה כאחד הכוכבים האץ בנתיבו ועליו להדרדר ולנפול משמי-על. גורדויל המעורפל משהו בפנימיותו תואר ברומן בבהירות. ההדרגה בכשלונותיו ושקיעתו היא סבעית ומובנת מאליה. יש מקומות בתאור יס רי הנפש של גורדויל המבלישים בתר שאת את כשרון ההבצה. מאלה ביחור: הרגשותיו בחרר הכתים על יד ארון בנו המת ולילות-נדודיו ללא מקלט. עד כאן פרשת גורדויל.

כצוק סלע שנפח בו אלהים רוח חיים לזהמת עולה וגדלה בשלמות מפליאה דמות אחרת, שליחת גורלו של גורדויל — האשה תיאה. מעין «Erdgeist» היונק ממעינות אפלים, שסער דמו ללא שקם ודמי. יצרים ללא שובע וללא גבול, בתוספת נסל-ירושם מורגש למאד, מכונים את חיי האשה הזאת. בפלסטיות משולהבת מנשימת רוחה, בתאור ריאלי הגובל בפרטים והמלווה יחד עם זה הרמה מנבכי יקום אפלים עצבה דמות זו עד היותה גם היא לאישיות ברכות. בת למשפחת אצילים מתנונה, שהמהפכות שלאחרי המלחמה העולמית פרקו גם אז המסגרת החיצונית של חייהם. וניוון דורות רבים כאילו נצא בה את בשויו. אחיה הולכי בצל האכזריים באפים ופרורסיים בהתנהגותם מפיצים אור על דרכי חיי האשה הזאת, מעין חוק-נגודים עליון קרב את שני ההפכים גורדויל-תיאה ודוחף אותם לאברון, בתעלולי תיאה נשמע קול הדם האדיר, כי כן הלא כיוון חייה: כבוש, כח ותענוגות. קול המצפון מכנה והלאה. לפעמים יש הרושם שמער-דם זה חותר בדרכו לקראת כח נגדי שישכנעהו. הלא כן מהרהר גם גורדויל לפעמים, אלא שכחו לא יעמוד לו והוא נסחף בסער-כזאת היא תיאה: הסער שפגע בגורדויל.

כנגד זה יש לצין כעין חורון-מה בתיאור לופי בודנהיים — בעלת הרגש ודקות-הלב שאהבתה לגורדויל מקשית אותה בנפילתו והיא שוקעת ואובדת בזימן אותו הגורל. דמות לופי אינה שלמה, אהבצה לגורדויל מורגשת לפעמים ברומן במקום להיות אך ורק מורגשת ונובעת מאליה. מתקבל חרושם כאילו לא הוקרש לה תשומת-לב באותה המדה כמו לדמויות גורדויל-תיאה המחוצבות בשלמות מפליאה. הקו האמנותי הטהור העובר את שתי הדמויות האלו כאילו משתבר בדמות לופי. במקום החרשמות פסיכולוגיות בא לעתים — אפקט, ובמקום הרמטה שבכותרון — דבורים יתרים.

שאר האישים העוברים ברומן כתוארים ביד אמן קלה, בהבנה וראיה נאמנה. ביחור שופעים פשמות ובהירות הפוסים העממיים. הם מהוים את האוירה ומסביעים את חותמם הקל, הפשוט, על העלילה. הופעתם מוארה בחכימות. ודוביצק הסנדלר, הסשקוף דאפקי חיים רחבים וראשו כגוף מעל לנעל מרופשה, השופע מנחה וחדות חיים מהולה ביגון שקט. כמוהו גם פרנצי מיסלדורכר, זו הנפש התמימה שבקיום פשוטים וחמים אחרים הוצגה בתומה המפליא. פרנצל היילברגר ואשתו גוסשל העונדים בסיסת-פרפר בדפי הרומן ואשר להם, ביחוד לפרנצל, יעוד פסלי בגורל חיי גורדויל. גם דמר קדיינדל בולט. שפא יש בו ממהותו הנפשית של אותו סוג האינטליגנסיים הידוע המשמש מחוץ בהעבדת הרוח האנושית מדור לדור.

מסכת הרומן היא כאמור בוינה. ונשמט העיר מורגשה בה. העיר הזאת, דומה קרובה לנפש הסופר. בחבה מתוארים החיים, הטבע והמסבות. אפילו שמות ארחובות ספורים (לפעמים במדה מגדשת). נכרת התאמה תרמונית בין הסביבה, הטבע והלך רוח הנשמות הפועלות. התאורים שזורים וההתמנות